

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار ویراست دوم
۲	پیشگفتار چاپ اول
	بخش اول: اصول و مفاهیم بنیادی زبان‌شناسی شناختی
۹	فصل اول: کلیات
۱۲	۱-۱ بازتاب اندیشه در زبان
۱۴	۱-۲ مقایسه زبان‌شناسی شناختی با سایر مکاتبهای غالب
۱۶	۱-۳ دو اصل بنیادی زبان‌شناسی شناختی
۱۶	۱-۳-۱ اصل تعمیم
۱۹	۱-۳-۲ اصل شناختی
۲۴	۱-۴ بخشهای عمده زبان‌شناسی شناختی
۲۶	۱-۵ همگانیهای زبان
۲۷	۱-۵-۱ محدودیت مفاهیم زبانی
۲۷	۱-۵-۲ اشتراکات تجربی
۲۹	۱-۵-۳ مقوله‌بندی و مفهوم‌سازی
۳۲	۱-۶ کاربرد زبان
	بخش دوم: نگاهی شناختی به معنی
۴۵	فصل دوم: طرحواره‌های تصویری
۴۷	۲-۱ ویژگیهای طرحواره‌های تصویری
۵۲	۲-۲ نظام ساختاری مفهومی

صفحه	عنوان
۵۶	فصل سوم: استعاره و مجاز
۵۶	۳-۱ استعاره مفهومی
۶۱	۳-۱-۱ حوزه مبدأ و حوزه مقصد
۶۴	۳-۱-۲ یک سویگی استعاره مفهومی
۶۶	۳-۱-۳ پنهان سازی و برجسته نمایی
۶۷	۳-۱-۴ استلزام استعاری
۶۸	۳-۱-۵ اصل همسانی
۶۹	۳-۲ مجاز مفهومی
۷۳	فصل چهارم: معنی دائرةالمعارفی
۷۳	۴-۱ معنی قاموسی و معنی دائرةالمعارفی
۷۶	۴-۲ ساختار دانش دائرةالمعارفی
۷۹	۴-۳ معنی شناسی قالبی
۸۲	۴-۴ نظریه حوزه ها
۸۶	فصل پنجم: مقوله بندی
۸۶	۵-۱ نظریه سنتی
۹۰	۵-۲ نظریه سرنمون
۹۱	۵-۲-۱ اصل اقتصاد شناختی
۹۲	۵-۲-۲ اصل ساختار تناسبی
۹۲	۵-۲-۳ نظام مقوله بندی
۱۰۰	۵-۳ انگاره شناختی آرمانی
۱۰۷	فصل ششم: مقولات شعاعی
۱۰۸	۶-۱ چند معنایی
۱۱۰	۶-۲ انگاره مقوله شعاعی
۱۱۱	۶-۳ رویکرد تشخیص کامل
۱۱۴	۶-۴ رویکرد چند معنایی نظام مند

صفحه	عنوان
۱۲۱	فصل هفتم: فضاهاى ذهنى
۱۲۲	۷-۱ ساختن معنى
۱۲۵	۷-۲ اصل دسترسى
۱۲۶	۷-۳ نظريۀ آميزۀ مفهومى
۱۲۷	۷-۳-۱ الگوى چهار فضايى
بخش سوم: نگاه شناختى به دستور	
۱۳۸	فصل هشتم: الگوى نظام ساختارى مفهومى
۱۴۰	۸-۱ حوزه معنايى زمان و فضا
۱۴۱	۸-۱-۱ جابه جايى مفهومى
۱۴۱	۸-۲ نظامهاى طرحواره اى
۱۴۲	۸-۲-۱ نظام تركيبى
۱۴۵	۸-۲-۲ نظام توجهى
۱۴۶	۸-۲-۳ نظام منظرى
۱۴۷	۸-۲-۴ نظام پويش نيرو
۱۴۹	فصل نهم: دستور شناختى
۱۴۹	۹-۱ بنياد مفهومى طبقات واژگانى
۱۵۱	۹-۲ طبقه بندى واژه ها در دستور شناختى
۱۵۲	۹-۲-۱ اسم
۱۵۴	۹-۲-۲ واژه هاى زمان دار
۱۵۵	۹-۲-۳ واژه هاى بى زمان
۱۵۵	۹-۳ روابط بين نقطۀ متحرك و نقطۀ ثابت
۱۵۸	۹-۴ ابعاد شش گانه تصوير سازى
۱۶۲	۹-۵ تصوير سازى در دستور
۱۶۴	۹-۶ معنای عناصر دستورى
۱۶۶	۹-۷ ساخت
۱۷۰	فصل دهم: دستورهای ساختى
۱۷۱	۱۰-۱ عبارات اصطلاحى

صفحه	عنوان
۱۷۶	۱۰-۲ ساخت
۱۷۸	۱۰-۳ دستور ساختی فیلمور و کی
۱۸۱	۱۰-۴ دستور ساختی گلدبرگ
۱۸۴	۱۰-۵ دستور ساختی رادیکال کرافت
۱۸۷	فصل یازدهم: دستوری شدگی
۱۹۰	۱۱-۱ بسط استعاری
۱۹۱	۱۱-۲ از اعضای بدن به مکان و زمان
۱۹۲	۱۱-۳ از اعضای بدن به کیفیت
۱۹۴	۱۱-۴ از فعل عملی یا وضعیتی به کیفیت
۱۹۷	منابع
۲۰۳	واژه‌نامه
۲۰۹	نمایه موضوعی

پیشگفتار ویراست دوم

کتاب حاضر ویراست دوم درآمدی بر زبان‌شناسی شناختی؛ نظریه‌ها و مفاهیم است و بخش عمده آن بر مبنای کتاب ایوانز و گرین (۲۰۰۶) است. در این ویراست تغییرات زیر اعمال شده است:

- دو فصل تازه به کتاب اضافه شده است. این فصلها عبارت‌اند از: فصل دهم (دستورهای ساختی) و فصل یازدهم (دستوری‌شدگی).

- در سرتاسر کتاب، اصلاحات ویرایشی و محتوایی وارد شده است. با توجه به تحقیقات انجام‌شده در فارسی، از این یافته‌ها نیز در تکمیل مباحث استفاده شده است.

- برخی برابرنهادهای فارسی تغییر یافته است.

پس از چاپ اول این کتاب، استادان، پژوهشگران و دانشجویان از طرق مختلف نظرات، پیشنهادها و انتقادهایی را برای بهتر شدن آن ارائه کردند. دوستان عزیزم در سازمان سمت، آقای دکتر مهدی احمدی مدیر محترم گروه زبان‌شناسی، خانم مریم کشوری کارشناس محترم گروه زبان‌شناسی و خانم مریم جابر ویراستار محترم در تکمیل ویرایش دوم این اثر به من کمک کردند. خانم میچکا کتاب‌الله‌زاده نیز با دقت فراوان کنترل نهایی متن را انجام دادند. از همه این عزیزان سپاسگزارم و منتظر دریافت نظرات و پیشنهادهای خوانندگان محترم هستم.

پیشگفتار چاپ اول

این کتاب در اندازه یک کتاب مقدماتی به معرفی اصول و مفاهیم مطرح در زبان‌شناسی شناختی می‌پردازد. مطالعات مربوط به زبان‌شناسی شناختی، که دهه چهارم عمر خود را می‌گذراند، از دهه ۱۹۷۰ میلادی شروع شد و از دهه ۱۹۸۰ به بعد روزه روز مطرح‌تر شد و اکنون به یکی از مهم‌ترین و پرطرفدارترین مکاتب زبان‌شناسی در غرب، به‌ویژه اروپا، بدل شده است. در حال حاضر کتابها، مقالات و درنامه‌های متعددی در سراسر جهان چاپ می‌شوند که به این رویکرد اختصاص دارند. بسیاری از این تحقیقات به معنی‌شناسی می‌پردازند، اما مطالعه نحو و صرف نیز بخش قابل توجهی از آنها را تشکیل می‌دهد. دانشجویان و محققان رشته زبان‌شناسی در ایران، از این رویکرد بی‌اطلاع نیستند و برخی با علاقه مباحث مطرح در این مکتب را دنبال می‌کنند؛ با وجود این، در مطالب درسی این رشته در کشورمان، این دیدگاه آن‌چنان که شایسته است معرفی نشده و جایگاه خود را به دست نیاورده است. در واقع هنوز واحد درسی مستقلی به این موضوع اختصاص نیافته است. به غیر از معدود مقاله‌هایی که در مورد این مکتب یا برخی شاخه‌های آن به زبان فارسی نوشته یا ترجمه شده‌اند، نگارنده کتابی را به فارسی سراغ ندارد که به طور خاص به این رویکرد اختصاص داشته باشد. این کتاب تلاشی است در جهت پرکردن این خلأ. البته بررسی تمام جوانب زبان‌شناسی شناختی در یک کتاب جمع نمی‌شود و کتابی با این حجم فقط می‌تواند فهرست‌وار مفاهیم اصلی این رویکرد را معرفی کند و دانشجویان را به صورت مقدماتی با آنها آشنا کند و ادعایی در خصوص پرداختن به عمق مفاهیم آن‌چنان که بایسته است، ندارد.

کتاب به سه بخش و نه فصل تقسیم شده است. بخش اول به اصول و مفاهیم

بنیادی زبان‌شناسی شناختی می‌پردازد. در این بخش سعی بر آن است تا با مقایسهٔ زبان‌شناسی شناختی با دو رهیافت صورت‌گرایی^۱ و نقش‌گرایی^۲، خواننده با زیرساختهای نظری این رویکرد آشنا شود. خاستگاه و تاریخچه زبان‌شناسی شناختی، افراد پیشگام و مطرح آن، و معرفی دو بخش عمده این نظریه، یعنی معنی‌شناسی شناختی و رویکردهای شناختی به مطالعهٔ دستور در این بخش مطرح شده‌اند.

بخش دوم به معرفی جنبه‌های مختلف معنی‌شناسی شناختی اختصاص دارد. از آنجا که در زبان‌شناسی شناختی، معنی و مطالعهٔ آن بیشترین اهمیت را دارد، طبعاً بیشترین مباحث در این مکتب حول مطالعهٔ معنی انجام شده است، و در واقع شروع آن واکنشی در برابر نادیده گرفتن یا کم‌اهمیت شمردن مطالعهٔ معنی در رویکرد صورت‌گرا بوده است. به همین دلیل، چه در این کتاب و چه در اکثر کتابهایی که مقدمات زبان‌شناسی شناختی را معرفی کرده‌اند، بیشترین حجم کتاب به معنی‌شناسی شناختی اختصاص پیدا کرده است. مباحث عمده‌ای مانند مقوله‌بندی، استعاره و مجاز، نظریهٔ سرنمون، فضاها، ذهنی، طرحواره‌های تصویری، معنی دائرةالمعارفی، مقولات شعاعی و نظایر آن فصلهای مربوط به مطالعهٔ معنی از دیدگاه شناختی را تشکیل می‌دهند. با اینکه پرداختن به هر یک از این موضوعات می‌تواند به نوشتن کتابی بینجامد، نگارنده سعی کرده مهم‌ترین موضوعات مطرح در هر مبحث را طرح کند و خواننده را به پیگیری بیشتر بحث علاقه‌مند کند.

بخش سوم کتاب نیز به معرفی رویکردهای شناختی به مطالعهٔ دستور اختصاص دارد. مراد از دستور در اینجا صرف و نحو است. دو رویکرد عمده الگوی نظام ساختار مفهومی و دستور شناختی در این بخش معرفی شده‌اند. با این که دیدگاههای مطرح در کتاب از جنبه‌های مختلف به بررسی موضوعات متفاوت زبانی پرداخته‌اند، اما وجه مشترک آنها معنی‌بنیاد بودن و شناخت‌گرا بودن است، که باعث شده همگی در زیر یک چتر قرار گیرند.

1. formalism
2. functionalism

ذکر نکته دیگری در مورد این کتاب لازم است. از آنجا که همه ابعاد مهم نظریه شناختی در فارسی قبلاً به طور یکجا معرفی نشده‌اند، طبعاً یافتن و گاه ساختن معادله‌های مناسب برای اصطلاحات خاص مکتب شناختی یکی از دغدغه‌های مهم در نوشتن این کتاب بوده است. نگارنده سعی کرده تا جایی که امکان دارد از معادله‌هایی استفاده کند که استادان و همکاران دیگر در این پایه وضع کرده‌اند، تا به تدریج اصطلاحات مربوط به این مکتب، یکدست گردند. اما در برخی موارد که معادلی برای اصطلاحی در متون فارسی وضع نشده، ناگزیر نگارنده معادلی را برگزیده و به کار برده است. این معادله‌ها در واژه‌نامه کتاب آمده‌اند. امید است نقایص احتمالی در انتخاب این معادله‌ها و البته کل کتاب از سوی استادان، همکاران و دانشجویان گران‌قدر به نگارنده گوشزد گردند تا در چاپ‌های بعدی مرتفع شوند.

اکنون که این کتاب چاپ می‌شود بیش از یک دهه است که با زبان‌شناسی شناختی آشنا شده‌ام و مطالعه کتابها و مقالات مربوط به زمینه‌های مختلف آن یکی از دغدغه‌های اصلی‌ام در این چند سال بوده است. هرچند به یقین این اول راه است، اما پیمودن همین مسیر کوتاه نیز بدون راهنماییها و دلسوزیهای استادانم امکان‌پذیر نمی‌بود. برای همیشه خود را مدیون آنها می‌دانم. البته حضور همکاران پژوهشگر و مشوق در گروه زبان‌شناسی دانشگاه بوعلی‌سینا، آقایان دکتر امید طیب‌زاده و دکتر مهرداد نغزگوی کهن، نیز نعمتی است که شکر فراوان می‌طلبد. این دوستان پیش‌نویس کتاب را خواندند و نکات بسیاری را در جهت بهتر شدن آن متذکر شدند. دقت و زحمات مدیر محترم گروه زبان‌شناسی و کارشناسان محترم سازمان سمت نیز قابل تقدیر است. از همه این بزرگواران سپاسگزارم.

و افزون بر اینها، وجود خاطری آسوده، که نتیجه فداکاریهای همسر و دخترم است، نیروی مرا در پرداختن به این کار دوچندان کرد. مدیون محبت‌های آنان هستم و امیدوارم نتیجه کار نشانه قدردانی من از آنان باشد.